

УДК 347.6

Олег ПРОСТИБОЖЕНКО,
адвокат, викладач кафедри цивільного та
трудового права Київського університету права
Національної академії наук України,
голова Центру сімейно-правових досліджень

ДОКТРИНА «НІЖНОГО ВІКУ ДИТИНИ» ТА ДОКТРИНА «НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ» В СВІТЛІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Сімейний кодекс України 2002 року (далі – СК України) істотно оновив окремі підходи та конкретизував інші з них стосовно вирішення немайнових спорів, які виникають між батьками. Однак не завжди зміни в законодавстві призводять до швидких зрушень у правозастосовчій практиці, яка досить часто виявляється консервативною та не сприймає нововведень. Метою даної статті є розкриття змісту доктрин «ніжного віку дитини» (анг. «tender years doctrine») та «найкращих інтересів дитини» (анг. «best interests of child doctrine»), які виникли і розвивалися в країнах загального права, а згодом знайшли своє відображення в міжнародних актах і навіть стали загальноновизнаними принципами, а також здійснення аналізу національної судової практики в контексті підходів цих доктрин до вирішення питань стосовно місця проживання дитини.

Насамперед для уникнення можливих непорозумінь варто зробити кілька термінологічних зауважень. У національному праві у спорах між батьками дитини не використовується термін «опіка», а натомість вживаються поняття «місце проживання дитини» та «спілкування з дитиною». Термін «опіка над дитиною» (анг. «child custody») є характерним для країн загального права, має ширше змістовне наповнення і стосується умов проживання та повноважень щодо прийняття рішень з важливих питань життя дитини після припинення шлюбних відносин між подружжям. Зазвичай це поняття охоплює такі питання, як місце проживання дитини, графік побачень з другим з батьків, належність дитини до певного віросповідання, відвідування нею навчального закладу, медичне страхування й обслуговування у медичній установі. Тобто в разі надання опіки над дитиною одному з батьків він самостійно може приймати рішення з вказаних вище питань, а натомість другий з батьків значною мірою усувається з життя дитини [1].

Доктрина «ніжного віку дитини» передбачає застосування судом презумпції надання матері опіки над дитиною «ніжного віку» у випадку розірвання шлюбу або встановлення режиму окремого проживання між батьками дитини. Виникнення цієї доктрини обумовлено зміною історичних умов розвитку загального права Англії, яке до цього передбачало надання батькові абсолютного права на опіку над його «законно народженими» неповнолітніми дітьми. Таке право батька кваліфікувалося як майнове, оскільки діти розглядалися крізь призму доходів сім'ї (як своєрідні засоби виробництва) [2, с. 897]. Крім того, існуюча в Англії на той час доктрина «покриття» жінки (анг. «doctrine of 'coverture'») передбачала юридичне поглинання особистості жінки чоловіком або батьком та відсутність у неї будь-якої правосуб'єктності [див.: 2, с. 896; 3; 4, с. 2]. Відтак жінка, не будучи суб'єктом правовідносин, не могла мати ніяких прав щодо опіки над своїми дітьми.

У XIX ст. відбулася низка соціально-економічних змін, зокрема далися взнаки наслідки промислової революції в Англії, а також набули розвитку різноманітні ліберальні рухи: за права жінок, скасування рабства тощо. Людина стала суб'єктом правовідносин, а тому більше не розглядалася як об'єкт. Відповідно, на початку XIX ст. почала утверджуватися ідея про зміну парадигми у відносинах батько – дитина – мати, в яких дитина більше не розглядалася як джерело доходів. З іншої сторони, наслідком розподілу праці стало те, що чоловік працював за межами дому, тоді як жінка залишалася вдома і займалася вихованням дітей [5].

Безпосереднім натхненником головної ідеї досліджуваної доктрини

стала письменниця і журналістка Кароліна Нортон, яка втратила опіку над дітьми після розірвання шлюбу. В результаті проведеної нею кампанії на підтримку прав матерів британський парламент у 1839 році схвалив Акт про опіку над дітьми, яким дозволив матері клопотати про опіку над її дитиною, якій не виповнилося семи років, та про спілкування з дитиною старшого віку. У 1873 році британський парламент дещо змінив підхід при встановленні опіки над дітьми, акцентувавши на інтересах дитини, а не на правах батьків. Водночас новий закон передбачив збільшення до 16 років віку дитини, щодо якої мати могла просити про опіку [6]. Батько міг отримати опіку над дитиною лише довівши подружню зраду з боку дружини [7, с. 342; 8]. Проте у 1970-х роках і така можливість для батька була скасована. Саме із практичним застосуванням судами Англії зазначених законодавчих положень пов'язується формування доктрини «ніжного віку дитини». В подальшому ця доктрина була сприйнята іншими країнами загального права, включаючи США, суди яких ще на початку XIX ст. створили сприятливе для цього підґрунтя [див.: 7, с. 340–341].

Упродовж майже всього XX ст. юристи країн загального права, розглядаючи досліджувану доктрину, зосереджували свою увагу на правовій природі презумпції, проголошеної цією доктриною, умовах її спростування, віці дитини, щодо якої допускається її застосування тощо. Зокрема, якщо первісне поняття «ніжного віку дитини» стосувалося лише дитини віком до 7 років, потім – до 16 років, то вже у XX ст. йшлося про 9 або ж 14 років. Також висловлювалися думки про необхідність врахування кожної окремої ситуації, оскільки не завжди вік свідчить про психологічну зрілість дитини [7, с. 353–355]. Вочевидь, у кожній країні загального права межі такого віку дитини відрізнялися в залежності від особливостей місцевої культури.

Таким чином, доктрина «ніжного віку дитини» виникла в першій половині XIX ст. в умовах, коли жінка в абсолютній більшості випадків була домогосподаркою і виконувала роль «берегині домашнього життя», а відтак між матір'ю та дитиною виникав тісний особистий зв'язок. За таких обставин надання матері переважного права на виховання дитини виглядало природнім і було охоче сприйнято судами країн загального права.

У середині XX ст. у США на противагу доктрині «ніжного віку дитини» виникла нова доктрина «найкращих інтересів дитини», яка ставила вирішення питання про надання опіки над дитиною одному з батьків у залежність від благополуччя дитини. Тобто відкидалася презумпція опіки матері над дитиною, а натомість проголошувалась теза, що будь-яка зміна в житті дитини може мати негативні наслідки, а тому такі зміни вима-

гають детального вивчення всіх обставин та вирішення судом, опіка кого з батьків буде найкращою для забезпечення благополуччя дитини [9]. З цією метою законодавство країн загального права зазвичай передбачає перелік питань, які суду належить взяти до уваги при вирішенні спору щодо опіки над дитиною [детальніше див.: 10, § 402; 11, ст. 1; 2, с. 932].

Виникнення цієї доктрини та її поширення у правозастосовчій практиці значною мірою пов'язане зі зміною ролі жінки в суспільстві. Руйнування уявлення про жінку-домогосподарку та зміна функціональних ролей у сім'ї (наприклад, жінка працює, а чоловік знаходиться вдома і доглядає дітей; жінка, яка побудувала успішну кар'єру; розподіл домашніх обов'язків між подружжям) стали основою для змін у підході судів до вирішення спорів про опіку над дітьми. Однак на такий перехід знадобилося багато часу.

Спочатку прихильники доктрини «ніжного віку дитини» стверджували, що ці доктрини не є взаємовиключними, натомість доводячи, що найкращим інтересам дитини відповідає саме перебування під опікою матері. Потім доцільність збереження в судовій практиці доктрини «ніжного віку дитини» обґрунтовувалася необхідністю її застосування за наявності рівних умов між батьком та матір'ю [7, с. 342–343]. Широке утвердження доктрини «найкращих інтересів дитини» відбулося в 90-х роках ХХ ст. і пов'язане з прийняттям у 1989 році Конвенції ООН про права дитини, а також закону Великої Британії про дітей [11] та Уніфікованого акта США про шлюб та розлучення з подальшими доповненнями 1970-х років [10]. Особливе місце положенням доктрини «найкращих інтересів дитини» відведено у Хартії основних прав Європейського Союзу [12, ст. 24], а також інших актах європейського права [див.: 13, с. 22]. У США низка Верховних судів окремих штатів, підтримуючи доктрину «найкращих інтересів дитини», визнали доктрину «ніжного віку дитини» неконституційною з мотивів, що вона дискримінує батька за ознакою статі [напр. див.: 14, с. 925; 2, с. 919; 5].

Варто зазначити, що на відміну від доктрини «ніжного віку дитини», яка стосується лише вирішення питань щодо опіки над дитиною, доктрина «найкращих інтересів дитини» має значно ширшу сферу застосування і охоплює будь-які дії щодо дитини, незалежно від того, чи здійснюються вони державними органами, приватними установами або ж судами. У зв'язку з цим зазвичай мова йде про фундаментальний принцип або стандарт «найкращих інтересів дитини».

Перші міжнародні акти щодо прав дітей, зокрема Женевська декларація прав дитини 1924 року та Декларація ООН прав дитини 1948 року,

не відображали жодної з досліджуваних доктрин, оскільки проголошували більш глобальні цінності. Проте вже у Декларації прав дитини 1959 року в принципі 6 було проголошено доктрину «ніжного віку дитини», а в принципах 2 і 7 – доктрину «найкращих інтересів дитини», хоча лише в частині, яка стосується прийняття законів та дій осіб, які відповідають за виховання дитини. Але вже у Конвенції про права дитини 1989 року, яка на відміну від Декларації 1959 року є міжнародним договором, доктрина «ніжного віку дитини» вилучена, а натомість істотно розширено сферу застосування доктрини «найкращих інтересів дитини», яка тепер охоплює будь-які дії щодо дитини (частина перша ст. 3), включаючи визначення місця проживання дитини (частина перша ст. 9). Важливо відмітити, що в частині першій ст. 9 вказаної Конвенції проголошено, що розлучення дитини з батьками можливе лише в найкращих інтересах дитини, зокрема коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини.

У 2013 році Комітет ООН з прав дитини, створення і діяльність якого регламентовані частиною II Конвенції про права дитини, схвалив Коментар № 14 щодо найкращих інтересів дитини, важливе місце в якому займають питання оцінки та визначення найкращих інтересів дитини. Відповідно до п. 67 зазначеного Коментаря Комітет ООН з прав дитини вважає, що загалом в найкращих інтересах дитини є спільна відповідальність обох батьків. Саме найкращі інтереси дитини повинні бути єдиним критерієм при прийнятті рішень щодо відповідальності батьків. Суперечить таким інтересам дитини автоматичне наділення в силу закону батьківською відповідальністю одного з батьків ... При оцінці найкращих інтересів дитини суддя повинен прийняти до уваги право дитини на збереження відносин з обома батьками, а також інші елементи, що мають відношення до справи [15]. Варто зауважити, що термін «відповідальність батьків» (анг. «parental responsibilities») в даному випадку є родовим поняттям, яке охоплює категорії опіки над дитиною та/або визначення місця проживання дитини та/або інші суміжні інститути (оскільки в різних країнах закріплено відмінні підходи до регулювання цих правовідносин, а на міжнародному рівні необхідно обрати найбільш підходящий термін). Крім того, вживання цього терміна підкреслює зміну уявлень про правовий статус дитини та покликане акцентувати, що дитина є особою, щодо якої батьки мають обов'язки, а не особою, над якою батьки мають владу [16, с. 281–282].

На відміну від англо-американської правової сім'ї національне право не було джерелом досліджуваних доктрин. Кодекс про шлюб та сім'ю УРСР 1969 року (далі – КпШС) не оперував поняттями, які відображають

зміст зазначених доктрин. Вочевидь такий стан обумовлений достатньою прогресивністю станом на 1970–1980-ті роки радянського сімейного права у питаннях немайнових правовідносин між батьками, яке на відміну від країн загального права, закріплювало рівність прав батьків при вирішенні спорів щодо місця проживання дитини. Зокрема, первісна редакція ст. 67 КпШС передбачала, що якщо батьки не проживають разом, то від їх згоди залежить, при кому повинні проживати неповнолітні діти. При відсутності згоди між батьками спір мав вирішуватися судом. У 1991 році вказана законодавча норма була доповнена словами «виходячи з інтересів дітей і з урахуванням їх бажання». Ймовірно, таке доповнення було обумовлене низкою обставин, зокрема, ратифікацією Конвенції про права дитини, зростанням кількості спорів між батьками про місце проживання дитини, а також намаганням законодавця дати орієнтир судам у цій категорії спорів.

Чинний Сімейний кодекс України (далі – СК України) в частині восьмій ст. 7 проголошує, що регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини, але в інших нормах ця засада не знаходить свого чіткого відображення у якості головного орієнтиру для прийняття рішень стосовно дитини. Очевидно, що це також є наслідком уявлень ще радянського періоду, коли норми міжнародного права існували ніби у паралельному вимірі та реалізовувалися законодавцем у національному законодавстві через призму його власних уявлень. Продовжуючи традицію радянського періоду щодо рівності батьків, законодавець у ст. 161 СК України передбачив, що 1) якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. Під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини беруться до уваги ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення. 2) Орган опіки та піклування або суд не можуть передати дитину для проживання з тим із батьків, хто не має самостійного доходу, зловживає спиртними напоями або наркотичними засобами, своєю аморальною поведінкою може зашкодити розвиткові дитини. 3) Якщо орган опіки та піклування або суд визнав, що жоден із батьків не може створити дитині належних умов для виховання та розвитку, на вимогу баби, діда або інших родичів, залучених до участі у справі, дитина може бути передана комусь із них. Якщо дитина не може бути передана жодній із цих осіб, суд на вимогу органу опіки та піклування може постановити рішення про відібрання дитини від особи, з якою вона проживає, і пере-

дання її для опікування органу опіки та піклування.

Отже, національне законодавство при вирішенні спору щодо визначення місця проживання дитини не надавало і не надає переваги за гендерною ознакою одному з батьків. Хоча в ст. 161 СК України безпосередньо не йдеться про принцип найкращих інтересів дитини, однак, по суті, її зміст відображає реалізацію частини першої ст. 18 Конвенції про права дитини.

Хоча в США доктрина «найкращих інтересів дитини» послідовно реалізується щонайменше з 1980-х років, навіть сьогодні кількість рішень щодо опіки над дитиною, ухвалених на користь матері, перевищує кількість рішень на користь батька. Але кількість останніх істотно зросла порівняно з періодом безумовного застосування судами доктрини «ніжного віку дитини» [2, с. 933].

На відміну від судів країн загального права національні судові органи не стикалися з безпосереднім формалізованим вираженням досліджуваних доктрин. Тим не менш після набрання чинності СК України кількість судових рішень про визначення місця проживання дитини разом з батьком поступово зростає та все частіше зустрічаються рішення з чітким концептуальним обґрунтуванням. Наприклад, скасовуючи рішення апеляційного суду про визначення місця проживання разом з матір'ю, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ в ухвалі від 27.01.2016 вказав, що апеляційний суд припустився помилки, взявши до уваги лише приписи ст. 141 СК України і принципу 6 Декларації прав дитини та не дослідивши належним чином інші докази у справі [17]. В іншій ухвалі від 20.11.2016 Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ навіть процитував статті 3 і 9 Конвенції про права дитини, скасувавши рішення апеляційного суду, ухвалене на підставі Декларації прав дитини [18]. Характерним для таких випадків є намагання касаційного суду не вдаватися до формалізму, а натомість ретельніше підійти до дослідження доказів, надання їм об'єктивної оцінки та з'ясування думки дитини.

Однак такі спроби не завжди сприймаються суддівською спільнотою. Необхідно відзначити, що стосовно ухвали від 20.11.2016 Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ однією із суддів було висловлено окрему думку, в якій, зокрема, відображено позицію доктрини «ніжного віку дитини» про неможливість розлучення з матір'ю [19]. Загалом для національних судів характерним є одночасне цитування у рішеннях положень як Декларації прав дитини, так і Конвенції ООН про права дитини, а також норм чинного законодавства України, без усвідомлення, що ними відображаються взаємовиключні доктрини

щодо визначення місця проживання дитини. Підхід національних судів нагадує згадувану вище позицію прихильників доктрини «ніжного віку дитини», які обґрунтовували, що найкращим інтересам дитини відповідає її перебування разом з матір'ю. Не вдаючись у деталі, необхідно зауважити, що ще однією причиною цього може бути невдалий переклад українською мовою частини першої ст. 9 Конвенції про права дитини, що ускладнює з'ясування її змісту, а це, у свою чергу, слугує додатковою підставою для надання національними судами переваги в застосуванні доктрини «ніжного віку дитини», формулювання якої у тексті Декларації прав дитини є більш чіткими.

Особливу увагу в зазначеному контексті привертає постанова Верховного Суду України від 14.12.2016 у справі № 6-2445цс16. Процитувавши ст. 161 СК України та принцип 6 Декларації прав дитини, Верховний Суд України висловив правову позицію, що дитина може бути розлучена з матір'ю лише у виняткових випадках, перелік яких передбачений у ст. 161 СК України [20]. При цьому суд навіть не послався на Конвенцію про права дитини. Тобто, попри положення ст. 161 СК України щодо обставин, які беруться до уваги судом при вирішенні цієї категорії справ, Верховний Суд України фактично проголосив презумпцію визначення місця проживання дитини разом з матір'ю, яка може бути спростована лише у виняткових випадках, якими, на думку суду, є обставини, передбачені у частині другій ст. 161 СК України.

Таким чином, своїм рішенням Верховний Суд України зорієнтував національні суди на застосування у наведеній категорії справ доктрини «ніжного віку дитини», яка була запроваджена ще в першій половині XIX ст. в умовах, коли жінка займалася домашнім господарством і вихованням дітей, а вже наприкінці XX ст. була замінена доктриною «найкращих інтересів дитини», обумовленою сучасними реаліями щодо перерозподілу функціональних ролей подружжя.

Незважаючи на те, що в національному законодавстві з часу прийняття КпШС закріплено положення доктрини «найкращих інтересів дитини», у судовій практиці поширення набуло посилання на принцип 6 Декларації прав дитини, яка відображає доктрину «ніжного віку дитини». Лише останнім часом намітилася позитивна тенденція до більш обґрунтованого підходу та з'ясування дійсних інтересів дитини. Проте у зв'язку з правовою позицією Верховного Суду України у справі № 6-2445цс16 така тенденція може бути зведена нанівець, що означатиме крок назад у порівнянні з європейським правом, сучасною світовою практикою в цілому і навіть періодом чинності радянського КпШС.

Перелік використаних джерел

1. *Child custody / The Post-Divorce-Parenting Glossary [Electronic resource]*. – Access regime : <http://www.custodyzen.com/divorce-terms/child-custody.html>

2. *McNeely C. A. Lagging behind the Times: Parenthood, Custody, and Gender Bias in the Family Court / C. A. McNeely*. – *Florida State University Law Review*. – 1998. – Vol. 25. – pp. 891–956 [Electronic resource]. – Access regime : <http://www.law.fsu.edu/docs/default-source/journals/law-review/summer-1998.pdf?sfvrsn=4>

3. *Ablow R. 'One Flesh', One Person, and the 1870 Married Women's Property Act [Electronic resource]*. – Access regime : http://www.branchcollective.org/?ps_articles=rachel-ablow-one-flesh-one-person-and-the-1870-married-womens-property-act

4. *Goonesekere S. Women's Rights and Children's Rights: the United Nations Conventions as Compatible and Complementary International Treaties / S. Goonesekere*. – Florence, 1992, v + 43 p.

5. *Tender years doctrine / The Post-Divorce-Parenting Glossary [Electronic resource]*. – Access regime : <http://www.custodyzen.com/divorce-terms/tender-years-doctrine.html>

6. *Custody rights and domestic violence / UK Parliament [Electronic resource]*. – Access regime : <http://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/relationships/overview/custodyrights/>

7. *Klaff R. L. The Tender Years Doctrine: A Defense / R. L. Klaff // California Law Review*. – 1982. – Vol. 70. – Issue 2. – pp. 335–372 [Electronic resource]. – Access regime : <http://scholarship.law.berkeley.edu/californialawreview/vol70/iss2/2>

8. *Tender Years Doctrine [Electronic resource]*. – Access regime : <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Tender+Years+Doctrine>

9. *Best Interests Doctrine / The Post-Divorce-Parenting Glossary [Electronic resource]*. – Access regime : <http://www.custodyzen.com/divorce-terms/best-interest-doctrine.html>

10. *Uniform Marriage and Divorce Act approved August 1–7, 1970 with amendments [Electronic resource]*. – Access regime : <http://www.uniformlaws.org/shared/docs/Marriage%20and%20Divorce%20Act/UMDA%201973.pdf>

11. *Children Act 1989 [Electronic resource]*. – Access regime : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41/contents/enacted>

12. *Charter of Fundamental Rights of the European Union (2000/C 364/01) // Official Journal of the European Communities 18.12.2000 [Electronic resource]*

resource]. – Access regime : http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf

13. Wenke D., Heiberg T. *Guidelines Promoting the Human Rights and the Best Interest of the Child in Transnational Child Protection Cases* / D. Wenke, T. Heiberg. – Stockholm : Council of Baltic Sea States Secretariat, 2015. – 108 p.

14. Vasterling C. G. *Child Custody Modification Under the Uniform Marriage and Divorce Act: A Statute to End the Tug-of-War?* / C. G. Vasterling // *Washington University Law Review*. – 1989. – Vol. 67. – Issue 3. – pp. 923–947 [Electronic resource]. – Access regime : http://openscholarship.wustl.edu/law_lawreview/vol67/iss3/15

15. *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1), adopted by the Committee on the Rights of the Children at its sixty-second session (14 January – 1 February 2013)* [Electronic resource]. – Access regime : http://www2.ohchr.org/English/bodies/crc/docs/GC/CRC_C_GC_14_ENG.pdf

16. Standly K. *Family Law* / K. Standly. – 5th edition. – London : Palgrave Macmillan, 2006. – 523 p.

17. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ в ухвалі від 27 січня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55433837>

18. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ в ухвалі від 20 листопада 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63179577>

19. Окрема думка судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ Дьоміної О.О. від 20 листопада 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63324471>

20. Постанова Верховного Суду України від 14 грудня 2016 року у справі № 6-2445цс16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63661652>

ПРОСТИБОЖЕНКО О. Доктрина «ніжного віку дитини» та доктрина «найкращих інтересів дитини» у світлі національної судової практики.

У статті аналізуються підходи до встановлення опіки та визначення місця проживання дитини, які виникли в країнах загального права та отримали загальносвітове визнання, а також досліджується їх відображення в міжнародних актах і національному законодавстві. Висвітлюються тенденції судової практики щодо визначення місця проживання дитини.

Ключові слова: опіка, місце проживання дитини, найкращі інтереси дитини, презумпція.

ПРОСТИБОЖЕНКО О. Доктрина «нежного віку дитини» та доктрина «найкращих інтересів дитини» в світлі національної судової практики.

В статті аналізуються підходи до встановлення опіки та визначення місця проживання дитини, які виникли в країнах загального права та отримали загальносвітове визнання, а також досліджується їх відображення в міжнародних актах і національному законодавстві. Освітлюються тенденції судової практики щодо визначення місця проживання дитини.

Ключевые слова: опека, место проживания ребёнка, наилучшие интересы ребёнка, презумпция.

PROSTYBOZHENKO O. The tender years doctrine and the child's best interests doctrine in light of national court practice.

The paper is devoted to analyzing of the tender years doctrine and the child's best interests doctrine that are used to resolve disputes concerning custody over child and/or his or her residency between parents. Within the research there are examined national court practice related to provisions of the above-mentioned doctrines.

First and foremost, the author analyzed appearance conditions and essence of these doctrines. The tender years doctrine is a judicial presumption that operates in divorce cases to give guardianship of a tender (young) child to the mother. The best interest doctrine does not give one gender priority over the

other and usually supposes using by courts a checklist to guide them on how to decide cases involving childguardianship. The tender years doctrine was commonplace in the 20th century, however it was reduced as the 21st century approached, and the child's best interests doctrine became the norm.

After, the author researched numbers of international documents and national legislation of Ukraine in relation to adaptation of the above-mentioned doctrines' provisions. The author emphasized that the child's best interests doctrine is implemented in the Ukrainian national laws.

Finally the author examined Ukrainian jurisprudence and concluded that national courts are often influenced by the tender years doctrine because of applying the principle 6 of the Declaration of the Rights of the Child (1959). Despite some positive trend in resolving disputes on child's domicile in accordance with the best interests doctrine, the Supreme Court of Ukraine decided in favor of the tender years doctrine.

Key words: *Guardianship, child's residence, child's best interests, presumption.*